

Antoni Porzeziński

Wczesnośredniowieczna osada z VIII-IX wieku w Steklnie

Rocznik Chojeński 5, 63-83

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WCZESNOŚREDNIOWIECZNA OSADA Z VIII–IX WIEKU W STEKLNIE

Podczas prac ziemnych, realizowanych w postaci głębokich i szerokich wykopów liniowych związanych z budową infrastruktury sanitarnej i kolektora ściekowego, prowadzonych od centrum wsi Stekno w kierunku południowym (wzdłuż zachodniego brzegu jeziora Stekno), w styczniu 1999 roku odkryto nowe stanowisko archeologiczne. Zlokalizowano je w odległości 380 metrów na południowy zachód od południowego skraju wsi Stekno, na rozległym stoku mocno wypiętrzonego wzniesienia (o wysokości 68,4 m n.p.m), przeciętego drogą do Babinka. Jego północno-wschodnia część charakteryzuje się długim i dość stromym zboczem opadającym w kierunku jeziora Stekno, zakończonym wysoką (2–3-metrową) skarpą nadbrzeżną,

---

* Antoni Porzeziński (ur. 1940 r. w Boratyńcu Lackim k. Siemiatycz), archeolog o specjalności archeologia wczesnośredniowieczna. Ukończył Liceum Ogólnokształcące w Siedlcach (1960). W latach 1960–1965 studiował archeologię na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego. Od 1968 r. zatrudniony w Dziale Archeologii Muzeum Pomorza Zachodniego w Szczecinie (od 1973 r. Muzeum Narodowe w Szczecinie). W latach 2004–2006 pełnił funkcję kierownika Działu Archeologii Muzeum Narodowego w Szczecinie. Prowadził liczne badania wykopaliskowe stanowisk wczesnośredniowiecznych na Pomorzu, m.in. na stan. 4 w Dziedzicach (1968–1974), stan. 3 w Derczewie (1971, 1973), stan. 2a w Cedyni (1977–1982), stan. 1 w Łobżanach (1983–1984), stan. 5 w Worowie (1985) oraz badania ratownicze w Kamieniu Pomorskim (1969), Pyrzycach (1971, 1993), na stan. 8 w Wolinie (1975), Starym Mieście w Reczu (2007) i Choszczynie (2008). Autor wielu publikacji na temat archeologii wczesnośredniowiecznego Pomorza, m.in. książek *Wczesnośredniowieczne cmentarzysko szkieletowe na stanowisku 2a w Cedyni, województwo zachodniopomorskie*, Szczecin 2006; *Osadnictwo ziemi cedynskiej we wczesnym średniowieczu. Archeologiczne studium osadnicze*, Chojna 2012.

u której podnóża biegnie droga gruntowa (ryc. 1). W głębokim wykopie liniowym (o szerokości 3 m i głębokości 2,5–3 m, poprowadzonym w odległości od 10 do 5 m od krawędzi skarpy i drogi) stwierdzono występowanie na odcinku o długości 50 metrów wychodniej ciemnoszarej i jasnoczarnej warstwy kulturowej oraz wypełniska dwóch wczesnośredniowiecznych obiektów osadniczych (jam). Interwencyjne badania ratownicze ujawniły obecność trzech dalszych obiektów wczesnośredniowiecznych z licznym materiałem zabytkowym w postaci fragmentów ceramiki i osłęk kamiennych. Zarysy stropów obiektów zalegały na głębokości 50 centymetrów poniżej poziomu powierzchni współczesnej (pola ornego). Głębokość ich zalegania stanowiła bezpośrednią przyczynę niezarejestrowania tego stanowiska osadniczego podczas badań terenowych prowadzonych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). Pod względem zajmowanej powierzchni należy do niewielkich osad (nieprzekraczających 20–30 arów powierzchni). Cechą charakterystyczną tej lokalizacji jest jej posadowienie w obniżeniu terenowym (siodle) osłoniętym wyższymi stokami wzniesienia od strony północno-zachodniej i południowo-wschodniej, dającymi osłonę przed silnymi wiatrami z jednoczesną możliwością zapewnienia korzystnych warunków oświetleniowych (słonecznych). Krawędź wschodnią stanowiska stanowi skarpa o wysokości od 2 do 5 metrów i dolna terasa nadzalewowa, wykorzystana funkcjonalnie w postaci drogi gruntowej biegnącej wzdłuż zachodniego brzegu jeziora w kierunku rozległego masywu leśnego. Materiał zabytkowy pozyskany z wypełniska obiektów i wychodniej warstwy kulturowej pozwala odkrytą osadę datować wstępnie na przełom VIII/IX–pierwszą połowę IX wieku n.e. Dokumentacja i artefakty archeologiczne pozyskane w trakcie badań ratowniczych znajdują się w Dziale Archeologii Muzeum Narodowego w Szczecinie (nr inw. Kw/17).

Charakterystyka warstwy kulturowej

Wychodnia warstwy kulturowej wystąpiła na odcinku 46 m w zachodnich ścianach wykopu A i B (A – 1,5-metrowej szerokości wykop pod budowę kolektora tłoczego, B – 3-metrowej szerokości wykop pod budowę kolektora ściekowego) o równomiernej odległości 23 metrów na północ i południe od posadowienia studzienki kanalizacyjnej 1/53 (ryc. 2–3). W wypełnisku warstwy koloru ciemnoszarego i jasnoczarnego zaobserwowano drobnoziarnisty piasek przemieszany z niewielką ilością pokruszonych i przepalonych kamieni, śladową obecność spalenizny wraz z popiołem oraz drobnymi fragmentami ceramiki. Miąższość warstwy była zróżnicowana – od 3 do 11 centymetrów. Początkowy odcinek warstwy, w północnej partii wykopu B, zalegał w wyższej części stoku pod warstwą humusu i ciemnożółtego piasku na głębokości około 45 centyme-

trów poniżej poziomu powierzchni współczesnej (ryc. 2). W odległości 8–9 metrów od studzienki ściekowej nr 1/53, nad stropem jamy nr 5, warstwa kulturowa zalegała już na głębokości 51 centymetrów poniżej poziomu współczesnej powierzchni, przy miąższości od 6 do 8 centymetrów. Środkowy odcinek warstwy – w odległości 7 metrów na południe od studzienki (nad stropem jamy nr 1) – zalegał na równomiernej głębokości 50 centymetrów poniżej powierzchni współczesnej. W najniższej położonej części stoku (w odległości 19–22 m na południe od studzienki) warstwa kulturowa zalegała na głębokości od 80 do 90 centymetrów poniżej powierzchni współczesnej (tuż nad stropem jamy nr 5). Maksymalna jej miąższość nie przekraczała 10 centymetrów. Końcowy jej odcinek urywał się gwałtownie w odległości 1,5 metra, tuż za wypełniskiem stropu jamy.

W obrębie wschodniej ściany profilowej wykopu wychodnia warstwy została zlokalizowana na odcinku od 3,5 do 23 metrów na południe od studzienki ściekowej nr 1/53, na głębokości od 50 do 65 centymetrów, przy miąższości od 8 do 3 centymetrów. Struktura wypełniska warstwy była analogiczna jak w profilu ściany zachodniej. Długość tego odcinka warstwy kulturowej (23 m) była związana z funkcjonowaniem pobocza osady usytuowanej tuż przy samej skarpie, a głębokość jej zalegania poniżej poziomu powierzchni współczesnej wynikała pośrednio z uwarunkowania procesów erozyjnych zachodzących na stoku wzniesienia podczas intensywnych opadów atmosferycznych (deszczu). Zjawiskiem tym należy tłumaczyć również „nakrycie” wypełniska stropów obiektów osadniczych 50-centymetrową warstwą piaszczystego humusu zabezpieczającego wypełniska przed zniszczeniem podczas mechanicznej uprawy roli, a jednocześnie powodującą, że było ono „ukryte” przed prowadzącymi badania powierzchniowe ekipami archeologów.

Zawartość: z wypełniska warstwy kulturowej pozyskano trzy małe fragmenty ceramiki wczesnośredniowiecznej ręcznie lepionej, w tym jeden fragment górnej partii naczynia dwustozkowatego typu Menkendorf (obtaczanego na kole garncarskim, zdobionego bogatą ornamentyką – ryc. 17 b), trzy drobne bryłki mocno przepalanej polepy glinianej, jeden fragment oselki kamiennej wykonanej z piaskowca (ryc. 17a).

Charakterystyka obiektów osadniczych

Jama nr 1

Położenie: w zachodniej ścianie wykopu liniowego, w odległości 7 metrów na południe od studzienki kanalizacyjnej nr 1/53 (ryc. 3). Połowa wypełniska jamy przecięta wykopem liniowym o szerokości 3 metrów.

Kształt i wymiary: zarys stropu jamy nieregularnie kolisty o średnicy 1,20 m, lekko skośnie pochyłony na południe, zalegający 60 centymetrów poniżej powierzchni współczesnej (pod 30-centymetrową warstwą humusu, 20-centymetrową warstwą żółtego piasku i warstwą kulturową o grubości 8–10 cm; ryc. 5: 1–3).

Wypełnisko: strop jamy trójbarwny, jasno- i ciemnoszary oraz czarny w postaci piasku przemieszanego z popiołem, spalenizną i kamieniami (ryc. 4). Przekrój pionowy jamy kształtu nieregularnie misowatego, zakończony ostrym przegłębieniem w północnej partii dna. Wypełnisko niejednorodne, składające się z czterech odrębnych poziomów (ryc. 5: 4–7). Środkowy poziom wypełniska jamy (szósty) o intensywnie czarnym wypełnisku w postaci drobnoziarnistego piasku zawierającego spaleniznę, popiół, mocno przepalone kamienie oraz nieliczne fragmenty ceramiki. Dolna partia wypełniska jamy z ciemnoszarego piasku zalegającego nad dnem jamy (ryc. 5: 7). Misowate wypełnisko jamy zagłębione w drobnoziarnistym, jasnożółtym piasku (calec).

Mięszkość: do 35 centymetrów (misowatego, czarnego wypełniska) i do 46 centymetrów wraz z jasnoszarym wypełniskiem pobocza.

Zawartość: z zachowanej połowy wypełniska jamy pozyskano w trakcie badań ratowniczych siedem fragmentów ceramiki ręcznie lepionej w postaci trzech górnych partii naczyń (ryc. 14 a–c), jeden fragment pokrywy glinianej naczynia zdobionej potrójną linią dookoła i trzy fragmenty cienkościennych ścianek naczyń oraz jedną oselkę kamienną i jeden krzemak (do krzesiwa).

Jama nr 2

Położenie: we wschodniej ścianie wykopu liniowego w odległości 2,1 m na północ od studzienki kanalizacyjnej nr 1/53 (ryc. 2).

Kształt i wymiary: zarys stropu jamy nieregularnie kolisty o średnicy około 1,1 m, zalegający na głębokości 50 centymetrów poniżej powierzchni współczesnej (pod 30-centymetrową warstwą humusu i 20-centymetrową warstwą drobnoziarnistego, żółtego piasku; ryc. 7: 1–2).

Wypełnisko: strop jamy dwubarwny, szarożółty i jasnoczarny w postaci piasku przemieszanego z humusem i śladową ilością spalenizny (ryc. 6: 1–2). Przekrój pionowy jamy kształtu regularnie misowatego o lekko falistym i zaokrąglonym dnie. Wnętrze wypełniska czteropoziomowe: szarożółte, jasnoczarne i intensywnie czarne (z dużą liczbą mocno przepalonych kamieni i licznymi fragmentami ceramiki; ryc. 7: 3–5). Dolna partia wypełniska jamy koloru jasnoczarnego (ryc. 7: 6). Jama zagłębiona w jasnożółte, piaszczyste podłoże (ryc. 7: 7).

Miąszość czteropoziomowego wypełniska: do 43 centymetrów, w tym intensywnie czarna (5) o grubości od 8 do 23 centymetrów w południowej partii wypełniska jamy.

Zawartość: z zachowanej połowy wypełniska jamy pozyskano 32 fragmenty ceramiki ręcznie lepionej, częściowo słabo obtaczanej przy krawędzi wylewów, w tym 17 fragmentów górnych partii naczyń (ryc. 15 a–d, f–g; ryc. 17 g), cztery fragmenty den naczyń (ryc. 16 a–d), jedenaście małej i średniej wielkości fragmentów ścianek naczyń cienko- i grubościennych oraz jedną osełkę kamienną o nieregularnie trójkątnym kształcie (ryc. 15 e).

Jama nr 3

Położenie: w zachodniej ścianie wykopu liniowego w odległości 19 metrów na południe od studzienki kanalizacyjnej nr 1/53, na mocno opadającym stoku w kierunku jeziora Steklna (ryc. 3).

Kształt i wymiary: strop jamy kształtu podłużno-owalnego (jajowatego) o wymiarach 3,20 na 2,20 m, zalegający na głębokości od 0,9 do 1,0 m poniżej powierzchni współczesnej, pod 30-centymetrową warstwą humusu, 60-centymetrową warstwą piasku żółtego i warstwą kulturową o miąszości 10 centymetrów (ryc. 9: 1–2 a).

Wypełnisko: strop w postaci jasnoszarego piasku z niewielką ilością czarnej otoczki w północnej partii jamy (ryc. 8: 1–2). Przekrój pionowy wypełniska o kształcie nieregularnie podłużno-misowatym z półkolistym dnem posadowionym w warstwie drobnoziarnistego, jasnosiwego piasku. Wypełnisko jamy dwupoziomowe, jasnoszare i intensywnie czarne (piasek przemieszany ze spaliną, śladową ilością popiołu i dużą liczbą rozdrobnionych, przepalonych kamieni, dość regularnie zalegających nad półkolistym dnem jamy; ryc. 9: 3, 5). Rozproszona konstrukcja kamienna stanowiła pozostałość po zniszczonym palenisku usytuowanym pierwotnie w najgłębszej partii wypełniska jamy. W południowej partii intensywnie czarnego wypełniska wystąpił lejowatego kształtu wkop, dochodzących do poziomu konstrukcji kamienną usytuowanej nad dnem jamy. Brzegi jamy regularnie misowato zagłębione w piaszczysty calec.

Miąszość wypełniska: od 20 do 25 centymetrów w partii północnej i do 83 centymetrów w partii środkowej i południowej jamy.

Zawartość: z zachowanej połowy wypełniska jamy pozyskano zaledwie pięć mało charakterystycznych fragmentów ceramiki reprezentowanej przez cienkościennie, ręcznie lepione ścianki naczyń.

Jama nr 4

Położenie: we wschodniej ścianie wykopu liniowego w odległości do 1 metra na północ od studzienki kanalizacyjnej nr 1/53, na łagodnie opadającym stoku w kierunku skarpy i jeziora Stekno (ryc. 1; 3).

Kształt i wymiary: strop jamy kształtu regularnie owalnego o wymiarach 1,0 na 0,9 m, zalegający na głębokości od 53 do 50 centymetrów poniżej powierzchni współczesnej (pod warstwą darni o 10-centymetrowej grubości i 40–44-centymetrową warstwą żółtego piasku; ryc. 10; 11: 1–2).

Wypełnisko: strop jednobarwny w postaci jasnoszarego piasku. Przekrój pionowy wypełniska dwupoziomowy: jasnoszary i czarny. Dno jamy o kształcie regularnie misowatym z półkolistym dnem zagłębionym w piaszczysty, jasnożółty calec. Tuż nad dnem jamy warstewka mocno przepalonych i rozdrobnionych kamieni stanowiących pozostałość zniszczonej konstrukcji paleniska (ryc. 11: 3–4).

Mięższość wypełniska: do 20 centymetrów (w centralnej partii dna).

Zawartość: z zachowanej połowy wypełniska jamy pozyskano zaledwie trzy mało charakterystyczne fragmenty ceramiki ręcznie lepionej i słabo obtaczanej na kole garncarskim pochodzące ze ścianek naczyń o powierzchni zdobionej pojedynczymi liniami poziomo rytymi (ryc. 17 c–d).

Jama nr 5

Położenie: w zachodniej ścianie wykopu liniowego w odległości 8 metrów na północ od studzienki ściekowej nr 1/53, w wyżej położonej partii stoku wzniesienia (ryc. 2).

Kształt i wymiary: strop jamy kształtu podłużno-owalnego z ciemnoszarym wypełniskiem o wymiarach 1,0 na 0,8 m, zalegającym na głębokości około 61 centymetrów poniżej powierzchni współczesnej (pod 28-centymetrową warstwą humusu, 23-centymetrową warstwą ciemnożółtego piasku i ciemnoszarą warstwą kulturową o 10-centymetrowej mięższości (ryc. 12; 13: 1–3).

Wypełnisko: powierzchnia stropu jednokolorowa, w postaci ciemnoszarego piasku. Przekrój pionowy jamy dwupoziomowy. Wnętrze wypełniska jamy z ciemnoszarego i jasnoczarne go piasku z dużej liczbą przepalonych kamieni wraz z ciemnoszarym wypełniskiem (ze śladową ilością popiołu) tuż nad dnem jamy (ryc. 13: 4–6). Dno jamy kształtu misowatego z największym przegłębieniem w partii środkowej. W dolnej partii jasnoczarne go wypełniska jamy regularna konstrukcja kamiennego paleniska z dużą ilością spalenizny, drobnych węgielków drzewnych i popiołu. Dolna partia dna z ciemnoszarym wypełniskiem zagłębionym w jasnożółty piasek calcowy (ryc. 13: 6–7).

Mięszość wypełniska: do 30 centymetrów w partii środkowej jamy.

Zawartość: z zachowanej połowy wypełniska jamy pozyskano siedem fragmentów ceramiki (w tym pięć ręcznie lepionych), reprezentowanych przez dwa niewielkie wylewy naczyń cienkościennych (ryc. 17 e–f) oraz pięć fragmentów ścianek naczyń ręcznie lepionych.

Analiza materiału zabytkowego

Badania ratownicze nowo odkrytej osady dostarczyły zaledwie 58 fragmentów naczyń ręcznie lepionych, w tym 18 ze śladami słabego obtaczania na kole garncarskim, trzy fragmenty oselek kamiennych, jeden krzemień (do krzesiwa) i trzy bryłki polepy. Brak artefaktów w postaci narzędzi kościanych i żelaznych oraz kości zwierzęcych. Analizę materiału zabytkowego oparto na wydzielonych, reprezentatywnych formach naczyń. Do grupy tej zaliczono trzy górne partie naczyń z jamy nr 1 (ryc. 14), siedem analogicznych partii naczyń z wypełniska jamy nr 2 (ryc. 15; 17 g) wraz z czterema partiami przydennymi (ryc. 16) oraz dwie małe, górne partie niewielkich naczyń cienkościennych z wypełniska jamy nr 5. Łącznie analizą morfologiczno-typologiczną objęto 12 fragmentów górnych partii naczyń oraz cztery partii przydennych (wyłącznie ręcznie lepionych, częściowo obtaczanych w partii przykrawędnej od krawędzi wylewu do największej wydętości brzuśca).

Inwentarz jamy nr 1 reprezentowały trzy odmienne typologicznie fragmenty naczyń:

1. Fragment górnej partii cienkościennego naczynia baniastego z zaokrągloną krawędzią wylewu wychyloną na zewnątrz i łagodnie baniastym brzuścem. Powierzchnia zdobiona ornamentem nieregularnie potrójnej linii falistej i linii poziomo rytych. Pod krawędzią wylewu delikatny odcisk cienkiej, plecionej linki (ryc. 14 a). Pod względem formy i zdobnictwa można ją zaliczyć do naczyń typu Menkendorf odmiany 3 z terenu Meklemburgii oraz do naczyń rodziny typów „D” ze Szczecina¹.
2. Fragment górnej partii naczynia dwustożkowatego o poziomo ściętej krawędzi wylewu, krótkiej szyjce i mocnym załomie brzuśca. Powierzchnia poniżej krawędzi wylewu zdobiona czterema pionowymi rzędami potrójnych nakłuc

¹ E. Schuldt, *Die slawische Keramik in Mecklenburg*, Berlin 1956, Abb. 9b; W. Łosiński, R. Rogosz, *Metody synchronizacji warstw kulturowych wczesnośredniowiecznych obiektów wielowarstwowych na podstawie analizy ceramiki ze Szczecina*, w: *Problemy chronologii ceramiki wczesnośredniowiecznej na Pomorzu Zachodnim. Studia i materiały*, Warszawa 1986, s. 32 – ryc. 4: XV; s. 34 – ryc. 5: 13 d.

nałożonych na delikatnie i płytko ryte cienkie linie poziome (ryc. 14 b). Pod względem kształtu i formy można odnaleźć bliskie podobieństwo z naczyniami typu Menkendorf odmiany 2 z Reriku na terenie Meklemburgii oraz z naczyniami z rodziny typów „D” pochodzących ze Szczecina².

3. Niewielki fragment górnej partii małego naczynia dwustożkowatego o skośnie ściętej i wychylonej na zewnątrz krawędzi wylewu przechodzącej w krótką szyjkę z mocno wysklepionym brzuścem. Powierzchnia zdobiona ornamentem potrójnej poziomo rytej linii falistej oraz poziomymi bruzdami. Poniżej załomu brzuśca śladowo zachowany ornament falisty (ryc. 14 c). Największa wydętość brzuśca pokryta ornamentem trzech poziomych i głębokich bruzd. Pod względem ukształtowania krawędzi wylewu i techniki wykonania analizowanego fragmentu naczynia zachodzi tu analogia do naczyń typu Menkendorf odmiany 3 z Teterow w Meklemburgii oraz do naczyń rodziny typów „D” ze Szczecina³.

Naczynia z jamy nr 1 zaliczamy do zbioru typologicznie jednorodnego, należącego do grupy najstarszych form naczyń typu Menkendorf odmiany 2 i 3 z terenów Meklemburgii, które w pobliskim Szczecinie datować możemy od drugiej połowy VIII do początku IX wieku⁴.

Inwentarz jamy nr 2 reprezentowany był łącznie przez siedem odmiennych typologicznie górnych partii naczyń uzupełnionych czterema partiami przydennymi:

1. Fragment dużego naczynia dwustożkowatego o poziomo ściętej krawędzi wylewu, krótkiej szyjce i ostrym załomie brzuśca. Powierzchnia pokryta ornamentem strefowym dwoma poziomo rytymi liniami przedzielonymi skośnymi słupkami nakłuc i stempelków (ryc. 15 a). Pod względem formy i zdobnictwa należy je zaliczyć do wczesnych naczyń typu Menkendorf odmiany 3 z Meklemburgii, można także odnaleźć bliskie analogie do naczyń rodziny typów „D” ze Szczecina⁵.
2. Mały fragment krawędzi wylewu naczynia dwustożkowatego o poziomo ściętej i lekko pogrubionej krawędzi wylewu i krótkiej szyjce przechodzącej

² E. Schuldt, *Die slawische Keramik...*, Abb. 4d; W. Łosiński, R. Rogosz, *Metody synchronizacji ...*, s. 32 – ryc. 4: X; s. 34 – ryc. 5: 6 a.

³ E. Schuldt, *Die slawische Keramik...*, Abb. 8 a, i; W. Łosiński, R. Rogosz, *Metody synchronizacji...*, s. 33 – ryc. 4: XXII; s. 34 – ryc. 5: 13 d.

⁴ W. Łosiński, *Menkendorf. Typ ceramiki*, w: *Słownik starożytności słowiańskich. Encyklopedyczny zarys kultury Słowian od czasów najdawniejszych do schyłku wieku XII*, Wrocław–Warszawa–Kra-ków 1996, t. VIII/2, s. 437.

⁵ E. Schuldt, *Die slawische Keramik...*, Abb. 9 e; W. Łosiński, R. Rogosz, *Metody synchronizacji...*, s. 32 – ryc. 4: XV, s. 34 – ryc. 5: 3 a.

- w dwustożkowaty brzusiec. Powierzchnia zdobiona trzema pionowymi liniami rytymi (ryc. 15 b). Pod względem formy dość bliska naczyniom typu Menkendorf odmiany 2 z Teterow w Meklemburgii oraz naczyniom rodziny typów „D” ze Szczecina⁶.
3. Niewielki fragment krawędzi wylewu naczynia dwustożkowatego o krótkiej, skośnie ściętej i wychylonej na zewnątrz krawędzi wylewu i krótkiej szyjce przechodzącej w brzusiec naczynia. Powierzchnia zdobiona ornamentem w postaci dwóch poziomo rytym pasm potrójnej linii nieregularnie falistej. Krawędź wylewu słabo obtaczana (ryc. 15 c). Znaleziony fragment ma dość bliskie analogie do naczyń typu Menkendorf odmiany 2 znanych z Feldbergu w Meklemburgii oraz do naczyń rodziny typów „D” ze Szczecina⁷.
  4. Fragment górnej partii niewielkiego naczynia dwustożkowatego o lekko zaokrąglonej i wychylonej na zewnątrz krawędzi wylewu i krótkiej szyjce przechodzącej w łagodnie baniasty brzusiec pokryty ornamentem strefowym w postaci poczwórnych pasm poziomo rytym, przedzielonych czterema pasmami poziomej linii falistej. Krawędź wylewu lekko obtaczana (ryc. 15 d). Pod względem formy i zdobnictwa dość bliska do naczyń typu Menkendorf odmiany 3 z Teterow w Meklemburgii oraz do naczyń rodziny typów „D” ze Szczecina⁸.
  5. Mały ułamek skośnie ściętej i lekko wychylonej na zewnątrz krawędzi wylewu o bardzo krótkiej szyjce przechodzącej w baniasty brzusiec. Powierzchnia zdobiona ornamentem falistym. Krawędź wylewu lekko obtaczana (ryc. 15 f). Ukształtowanie krawędzi wylewu analogicznie jak w naczyniach typu Menkendorf odmiany 2 z terenu Meklemburgii; można także znaleźć bardzo bliskie odpowiedniki w naczyniach rodziny typów „D” ze Szczecina, a zwłaszcza wśród ich bogato modelowanych krawędzi brzegów⁹.
  6. Mały fragment wylewu naczynia baniastego o poziomo ściętej krawędzi wylewu i szyjce przechodzącej bezpośrednio w baniasty brzusiec pokryty ornamentem w postaci poziomo rytym żłobków (ryc. 15 g). Powierzchnia wewnętrzna ze śladami obtaczania na kole garncarskim. Pod względem ukształtowania krawędzi wylewu należy je zaliczyć do naczyń typu Menken-

⁶ E. Schuldt, *Die slawische Keramik...*, Abb. 4 g; W. Łosiński, R. Rogosz, *Metody synchronizacji...*, s. 33 – ryc. 4: XIII, s. 34 – ryc. 5: 6 b.

⁷ E. Schuldt, *Die slawische Keramik...*, Abb. 3 b; W. Łosiński, R. Rogosz, *Metody synchronizacji...*, s. 32 – ryc. 4: XIV, s. 34 – ryc. 5: 2 a.

⁸ E. Schuldt, *Die slawische Keramik...*, Abb. 8 f; W. Łosiński, R. Rogosz, *Metody synchronizacji...*, s. 32 – ryc. 4: XVI, s. 34 – ryc. 5: 2 a.

⁹ E. Schuldt, *Die slawische Keramik...*, Abb. 4 e; W. Łosiński, R. Rogosz, *Metody synchronizacji...*, s. 32 – ryc. 4: XII, s. 30 – ryc. 5: 3 c.

dorf odmiany 2 z Alt Bukow w Meklemburgii, można także odnaleźć dość bliskie analogie do naczyń rodziny typów „D” ze Szczecina¹⁰.

7. Pięć fragmentów górnej partii szerokootworowego, baniastego naczynia zasobowego ręcznie lepionego o mocno wychylonej na zewnątrz (lekko zaokrąglonej) krawędzi wylewu. Szyjka krótka, przechodząca w dwustożkowaty brzusec. Powierzchnia zdobiona ornamentem strefowym w postaci trzech pasm poziomo rytych, przedzielonych nieregularną, potrójną linią falistą (ryc. 17 g). Wewnętrzna powierzchnia krawędzi wylewu ze śladami intensywnego zagładzania. Pod względem ukształtowania krawędzi wylewu i zdobnictwa należy je zaliczyć do naczyń typu Menkendorf odmiany 2 z Teterow w Meklemburgii, a także mają bliskie odpowiedniki wśród naczyń rodziny typów „D” ze Szczecina¹¹.
8. Dolne partie naczyń były reprezentowane przez cztery egzemplarze charakteryzujące się generalnie płaskimi dnami ze słabo zaznaczoną piętą (ryc. 16 a), płaskim dnem zakończonym modelowaną stopką (ryc. 16 b), płaskim dnem bez stopki (ryc. 16 c) i dolną partią naczynia z utraconym dnem (ryc. 16 d). Brak środkowych partii den naczyń nie pozwala stwierdzić, czy znalezione egzemplarze lepieno na prymitywnym kole garncarskim czy też na podstawce. Dwa pierwsze egzemplarze partii przydennych noszą delikatne ślady obtaczania na powierzchni zewnętrznej (ryc. 16 a) i wewnętrznej (ryc. 16 b). Wszystkie zostały wykonane z chudej gliny z drobno- i średnioziarnistą domieszką schudzającą. Wypalone na kolor brunatny lub brunatno-szary. Pod względem typologicznym zaliczamy je do den typu II a (ryc. 16 a), III a (ryc. 16 b) i I a (ryc. 16 c–d), wydzielonych dla zbiorczej kolekcji ceramiki ze Szczecina¹².

Ceramika pozyskana z wypełniska jamy nr 2 reprezentowała zwarty zbiór form należących typologicznie do najstarszych form naczyń typu Menkendorf odmiany 1–3, które w podziale taksonomicznym reprezentacyjnej kolekcji ceramiki ze Szczecina zaliczone zostały do naczyń rodziny typów „D”. Najstarsze poziomy osadnicze z ich frekwencją datowane są od drugiej połowy VIII w po drugie ćwierćwiecze IX wieku¹³.

Słabo zachowane, bardzo drobne fragmenty ceramiki pozyskane z wypełniska jam nr 3, 4 i 5 można pod względem techniki wykonania (ręcznie lepio-

¹⁰ E. Schuldt, *Die slawische Keramik...*, Abb. 4b; W. Łosiński, R. Rogosz, *Metody synchronizacji...*, s. 32 – ryc. 4; X, s. 34 – ryc. 5: 3 a.

¹¹ E. Schuldt, *Die slawische Keramik...*, Abb. 5a i Abb. 7a; W. Łosiński, R. Rogosz, *Metody synchronizacji...*, s. 32 – ryc. 4; X, s. 34 – ryc. 5: 4 c.

¹² W. Łosiński, R. Rogosz, *Metody synchronizacji...*, s. 48 – Ryc. 23 (typologia den).

¹³ W. Łosiński, *Typ ceramiki...*, s. 437 (tabela chronologiczna rozkładu naczyń typu Menkendorf w obrębie Szczecina).

ne ze śladami słabego obtaczania na kole garncarskim) ogólnie zaliczyć do naczyń typu Menkendorf, fazy starszej (odmiany 1–3). Chronologicznie umieścić je należy w przedziale czasowym od drugiej połowy VIII do początku IX wieku.

Funkcja i chronologia

Badania ratownicze prowadzone w ekstremalnych warunkach terenowych (w okresie zimowym, w połowie stycznia) pozwoliły na uchwycenie maksymalnego rozrzutu usytuowania obiektów osadniczych w dolnej partii stanowiska na szerokości około 45–50 m w obrębie dwóch równolegle prowadzonych wykopów liniowych. Analiza przestrzennego ukształtowania powierzchni pozwala wnioskować, że obiekty osadnicze mogą tu występować na powierzchni nie większej niż 15–20 arów. Odkryte w trakcie prac ratowniczych obiekty reprezentowały typowe dla okresu wczesnego średniowiecza relikty intencjonalnie zagłębionych w ziemię obiektów, dwa z nich pełniły funkcję jam zasobowych (jamy nr 1 i 2), dwa palenisk (jamy nr 4 i 5) oraz jeden obiektu mieszkalnego typu półziemianki ze szczątkowo zachowanym paleniskiem usytuowanym w najgłębiej posadowionej partii. Kształt i forma obiektu wskazują pośrednio na możliwość istnienia konstrukcji naziemnej w postaci niskich ścian zrębowych nakrytych dwuspadowym dachem. Dłuższa oś obiektu usytuowana była dokładnie na linii N–S, szczytem do kierunku zmiennych warunków atmosferycznych (silnego wiatru). Niewielkie, wczesnośredniowieczne osiedla posadowione w pobliżu lub tuż nad brzegami jezior stanowią pośredni dowód na złożoną egzystencję ich mieszkańców, uzależnionych od możliwości swobodnego dostępu do wody i wykorzystania zasobów naturalnych jeziora (ryb). Chronologię osady na podstawie pozyskanego inwentarza ceramicznego można ustalić na drugą połowę VIII i koniec trzeciej ćwierci IX wieku. Małe osiedla tego typu znane są z całego zachodniego obszaru Pomorza Zachodniego. Najdalej na południe położoną osadą tego typu, datowaną na VII–VIII wiek, jest kilkunastoarowe osiedle zlokalizowane na stanowisku 15 a w Cedyni, usytuowane w górnej partii wysokiej terasy nadzalewowej rzeki Odry¹⁴. Najbliżej położona (niewielka) osada tego typu, licząca zaledwie sześć obiektów osadniczych usytuowanych na powierzchni około 15 arów, jest znana z ratowniczych badań wykopaliskowych prowadzonych na terenie Szczecina, na Gumieńcach¹⁵. Wszechstronna analiza pozyskanego zbioru

¹⁴ A. Porzeziński, *Osadnictwo ziemi cedyńskiej we wczesnym średniowieczu. Archeologiczne studium osadnicze*, Chojna 2012, s. 19–20; s. 107 – ryc. 10: 3, s. 108 – ryc. 11: 8.

¹⁵ M. Dworaczyk, K. Kowalski, *Wczesnośredniowieczny przysiółek w Szczecinie-Gumieńcach, w: Świat Słowian wczesnego średniowiecza*, Szczecin–Wrocław 2006, s. 25–46.

ru ceramiki pozwoliła na określenie jego chronologii w szerokich ramach czasowych – od drugiej połowy, a raczej schyłku VII wieku do pierwszej połowy VIII wieku¹⁶. Dalsze niewielkie osiedla wczesnośredniowieczne tego typu znane są ze stanowiska 3 w Szczecinie-Krzekowie (o powierzchni około 15 arów), datowanego na przełom VI i VII wieku¹⁷, i stanowiska 17 w Szczecinie-Gumieńcach (o powierzchni kilkudziesięciu arów), datowanego na VIII wiek¹⁸. Pod względem zabudowy przestrzennej nowo odkrytą osadę w Steklnie należy zaliczyć do osiedli o bezplanowym układzie, który charakteryzował bezwzględnie wszystkie małe osady wczesnośredniowieczne o powierzchni od 0,3 do 0,5 ha, funkcjonujące na terenie Pomorza Zachodniego w okresie od VII do IX wieku¹⁹.

Frühmittelalterliche Siedlung aus dem 8.-9. Jh. in Steklnö

Im Januar 1999 wurden bei Erdarbeiten in Steklnö Überreste einer Siedlung gefunden. Bei den Sicherungsmaßnahmen wurden Überbleibsel von zwei Lagerhöhlen, zwei Feuerstellen sowie einem Wohnobjekt vom halb unterirdischen Typ mit einer andeutungsweise erhaltenen Feuerstelle. Die Chronologie der Siedlung können wir anhand des gefundenen Inventars aus Ton in die Zeit von der zweiten Hälfte des 8. Jh. bis zum Ende des 3. Viertel des 9. Jh. eingeordnet werden. Die neu entdeckte Siedlung in Steklnö ist zu Siedlungen mit planloser Form zu zählen, die für absolute alle kleinen frühmittelalterlichen Siedlungen mit einer Fläche von 0,3-0,5 ha auf dem Gebiet von Westpommern im Zeitraum vom 7. bis 9. Jh. charakteristisch war.

¹⁶ Tamże, s. 38.

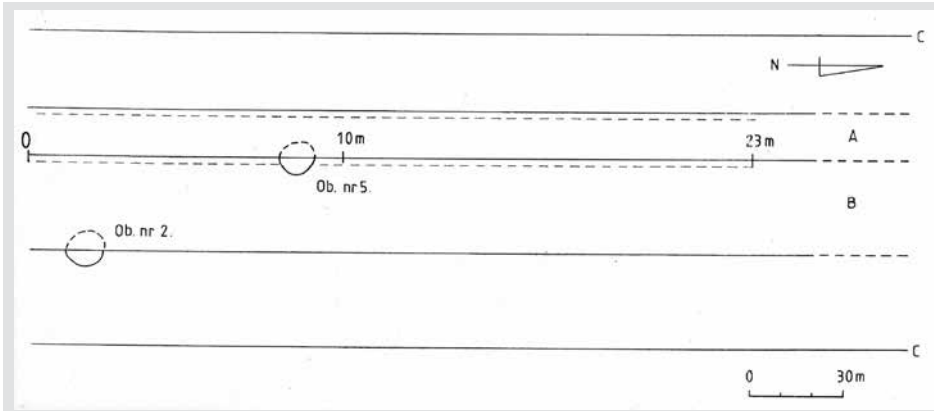
¹⁷ A. Porzeziński, *Wczesnośredniowieczna osada ze stanowiska 3 w Szczecinie-Krzekowie*, „Materiały Zachodniopomorskie” 1969, t. 15, s. 49–68; W. Łosiński, *Osadnictwo plemienne Pomorza (VI–X wiek)*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1982, s. 25 i n.; L. Leciejewicz, T. Wieczorowski, *Wczesne średniowiecze do czasów ukształtowania się miasta (VI–X wiek)*, w: *Dzieje Szczecina*, Warszawa–Poznań 1983, t. I, s. 521–610.

¹⁸ M. Dworaczyk, K. Kowalski, *Wczesnośredniowieczny przysiółek...*, s. 41.

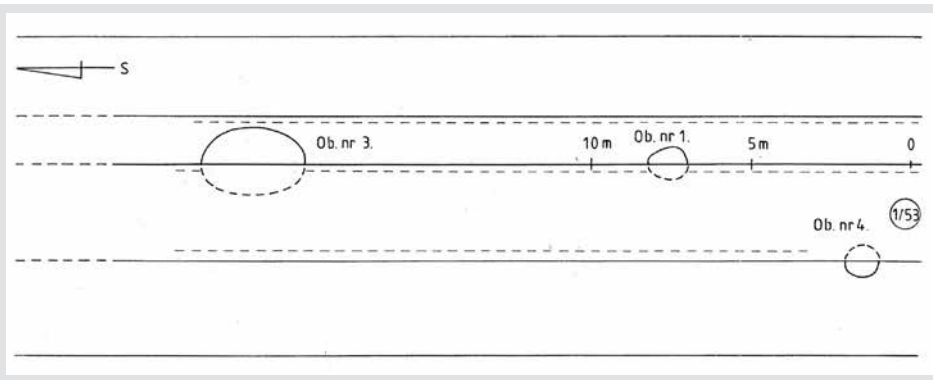
¹⁹ W. Łosiński, *Osadnictwo plemienne...*, s. 134–144.

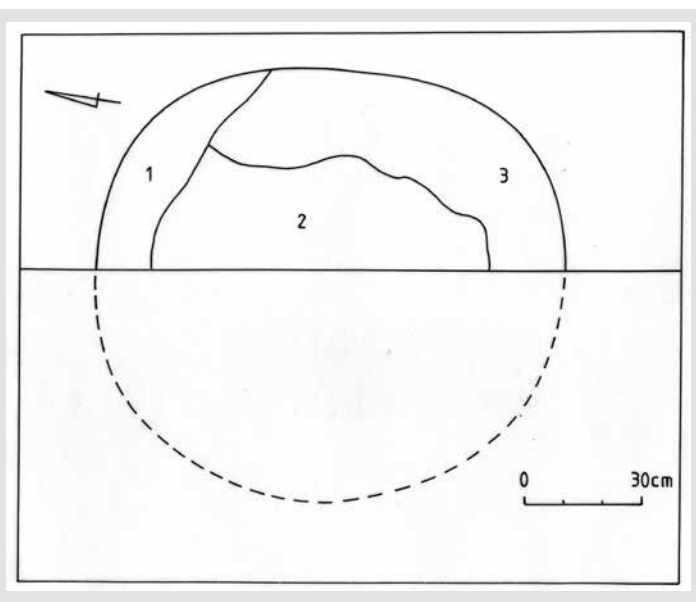
Ryc. 1. Lokalizacja stanowiska nr 12 w obrębie miejscowości Stekno, gm. Gryfino, woj. zachodniopomorskie. Mapa w skali 1 : 10 000

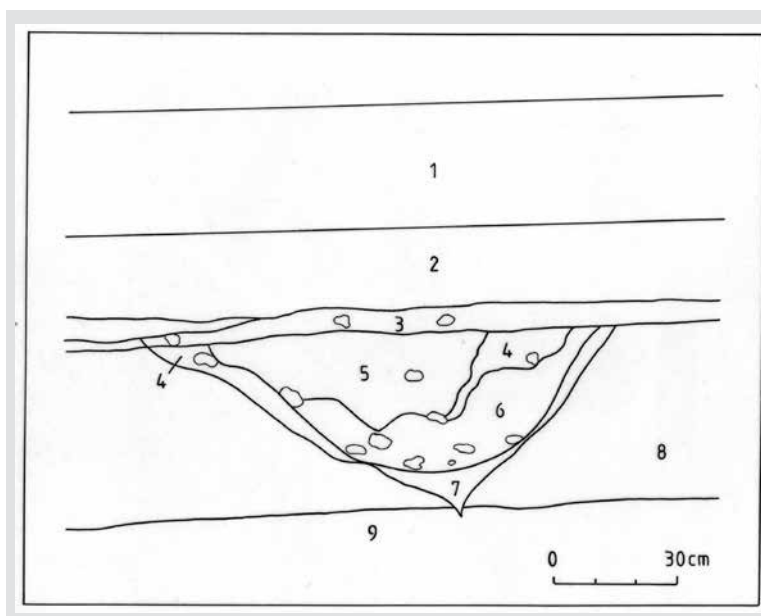
Ryc. 2. Rzut poziomy posadowienia obiektów osadniczych nr 2 i 5 oraz zasięgu przestrzennego warstwy kulturowej w obrębie północnej partii wykopu liniowego. A – kolektor tłoczny, B – kolektor ściekowy. Rys. A. Porzeziński

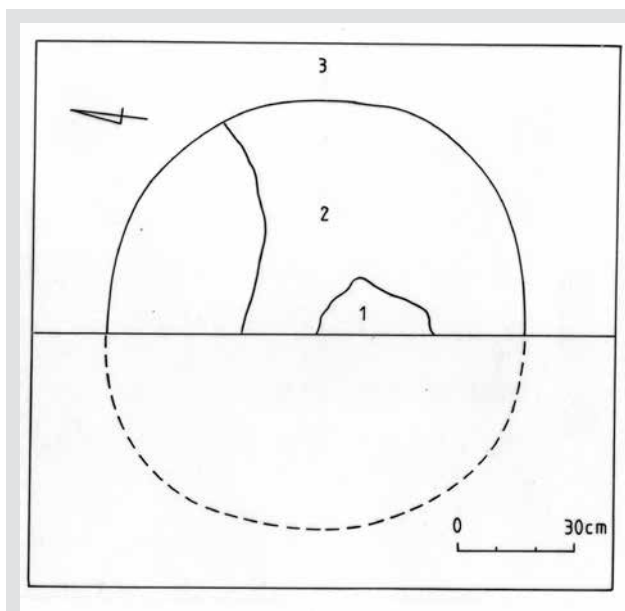
Ryc. 3. Rzut poziomy posadowienia obiektów osadniczych nr 1, 3 i 4 oraz zasięgu przestrzennego warstwy kulturowej w obrębie południowej partii wykopu liniowego.
Rys. A. Porzeziński

Ryc. 4. Rzut poziomy wypełniska stropu jamy nr 1: 1 – ciemnoszare, 2 – czarne. Wg A. Porzezińskiego, rys. I. Sukiennicka

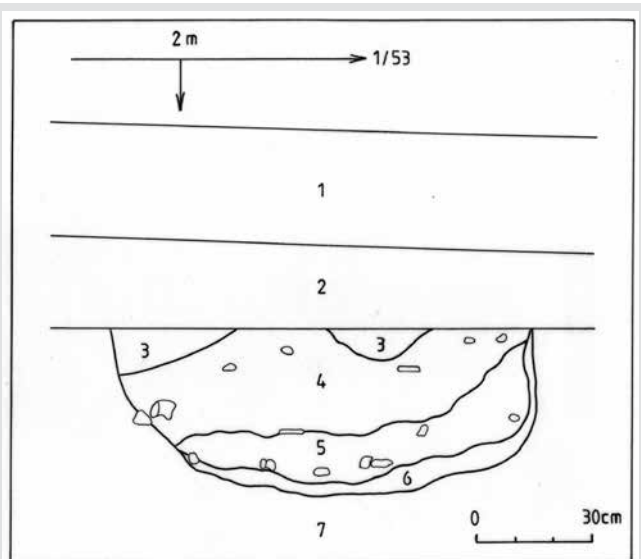

Ryc. 5. Przekrój pionowy wypełniska jamy nr 1: 1 – warstwa humusu współczesnego, 2 – piasek ciemnożółty, 3 – czarno-siwa warstwa kulturowa, 4 – wypełnisko, 5 – piasek jasnożółty (calec). Wg A. Porzezińskiego, rys. I. Sukiennicka

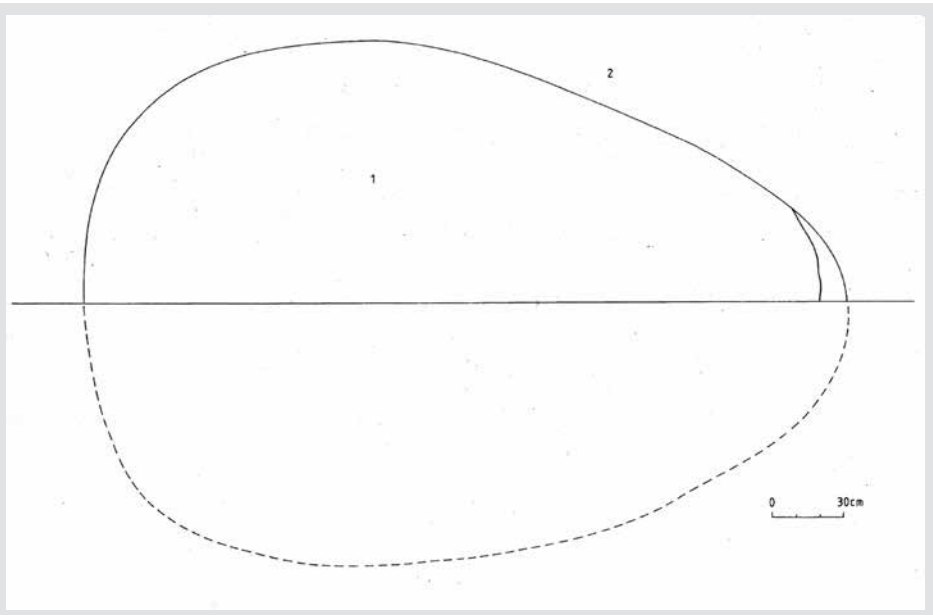

Ryc. 6. Steklno, gm. Gryfino, stanowisko 12. Rzut poziomy wypełniska stropu jamy nr 2: 1 – szarozółte, 2 – jasnoczarne, 3 – piasek jasnożółty. Wg A. Porzezińskiego, rys. I. Sukiennicka

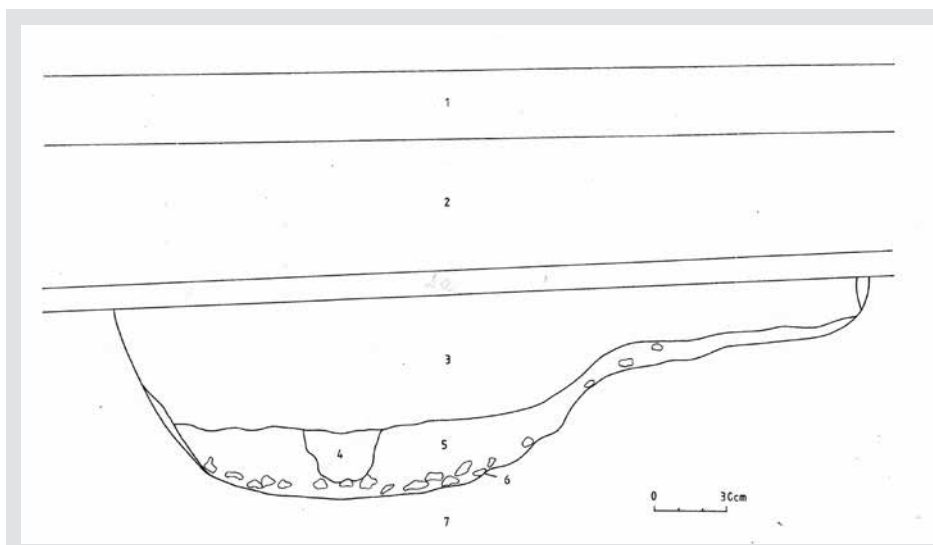

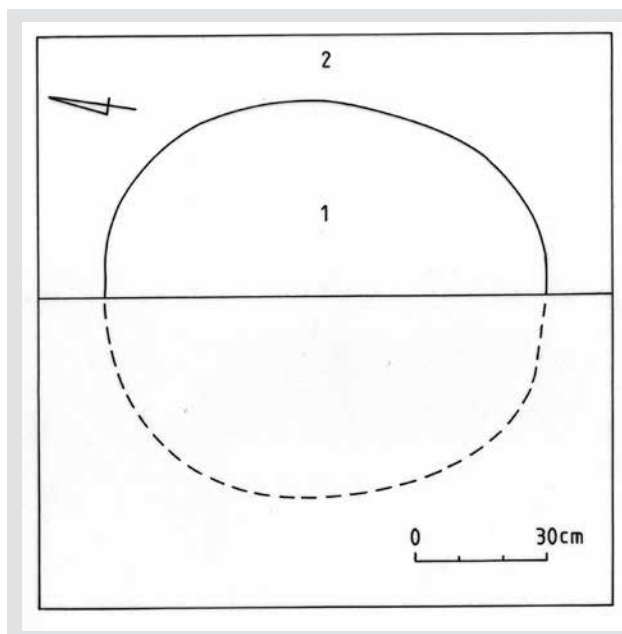
Ryc. 7. Przekrój pionowy wypełniska jamy nr 2: 1 – warstwa humusu współczesnego, 2 – piasek ciemnożółty, 3 – wypełnisko. Wg A. Porzezińskiego, rys. I. Sukiennicka

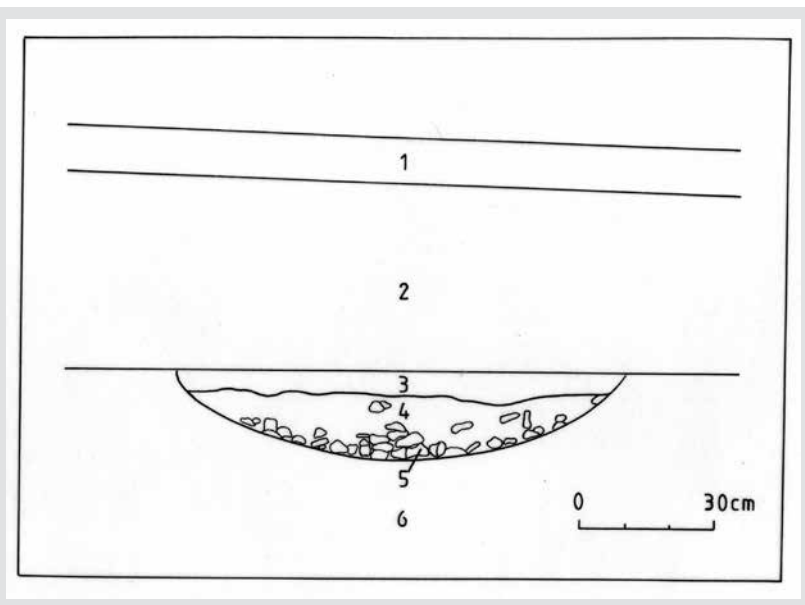
Ryc. 8. Rzut poziomy wypełniska stropu jamy nr 3: 1 – wypełnisko szare, 2 – wypełnisko jasnoczarne, 3 – droбноziarnisty piasek siwy. Wg A. Porzezińskiego, rys. I. Sukiennicka

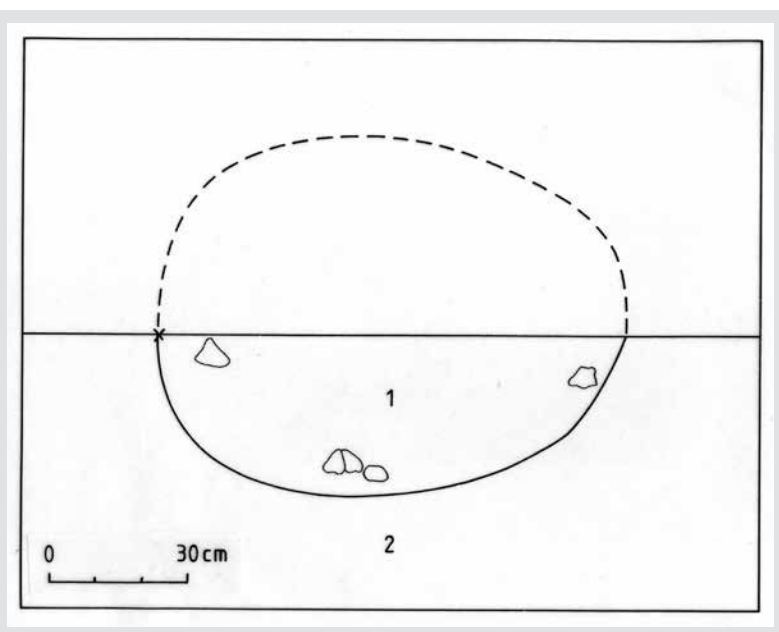
Ryc. 9. Przekrój pionowy wypełniska jamy nr 3: 1 – warstwa humusu współczesnego, 2 – piasek ciemnożółty, 3 – jasnoczarna warstwa kulturowa, 4 – wypełnisko; 7 – piasek jasnosiwy (calec). Wg A. Porzezińskiego, rys. I. Sukiennicka

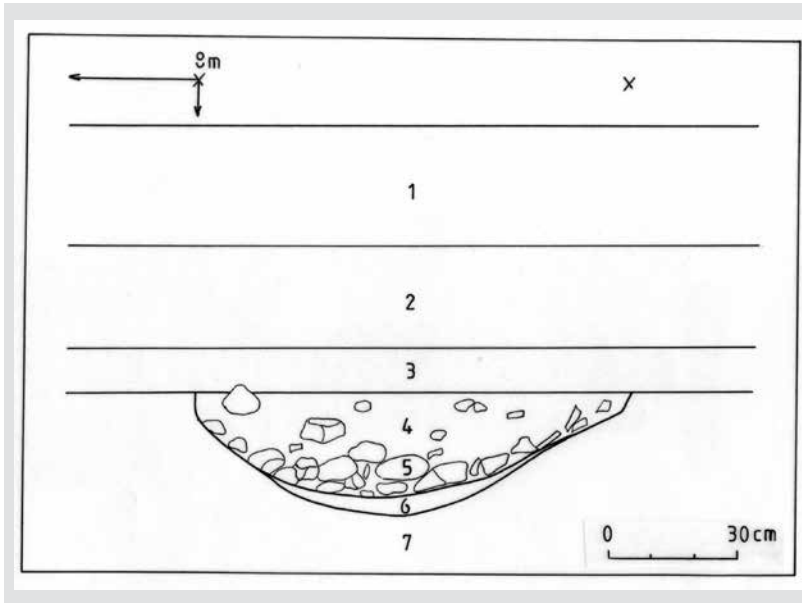
Ryc. 10. Rzut poziomy wypełniska stropu jamy nr 4: 1 – jasnoszare, 2 – drobnoziamisty piasek ciemnożółty. Wg A. Porzezińskiego, rys. I. Sukiennicka

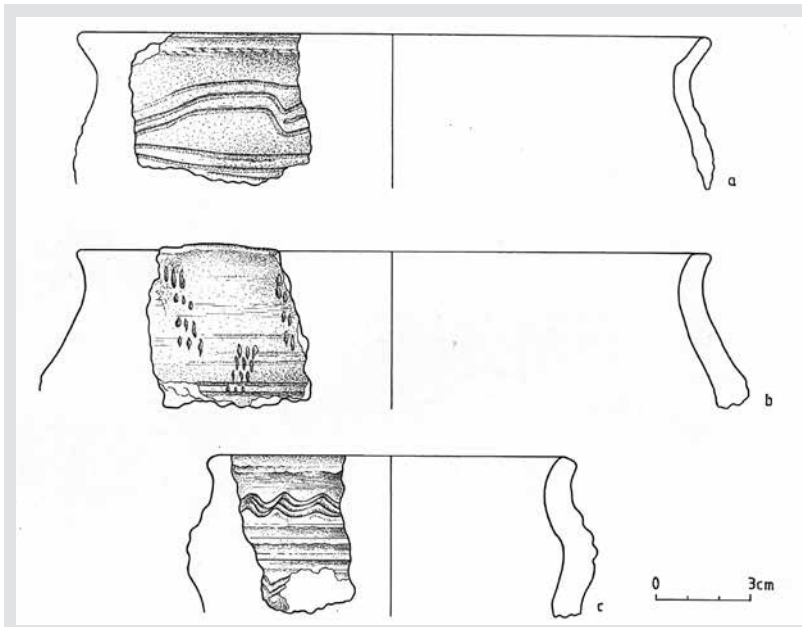
Ryc. 11. Przekrój pionowy wypełniska jamy nr 4: 1 – warstwa humusu współczesnego, 2 – drobnoziarnisty piasek żółty; 3 – wypełnisko; 4 – drobnoziarnisty piasek jasnożółty (calec).
Wg A. Porzezińskiego, rys. I. Sukiennicka

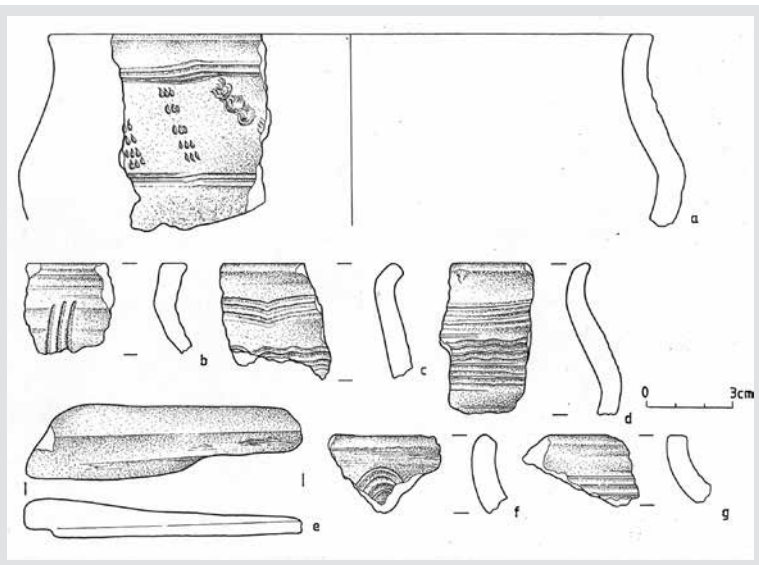
Ryc. 12. Rzut poziomy wypełniska stropu jamy nr 5: 1 – piasek koloru czarnego, 2 – drobnoziarnisty piasek jasnożółty. Wg A. Porzezińskiego, rys. I. Sukiennicka

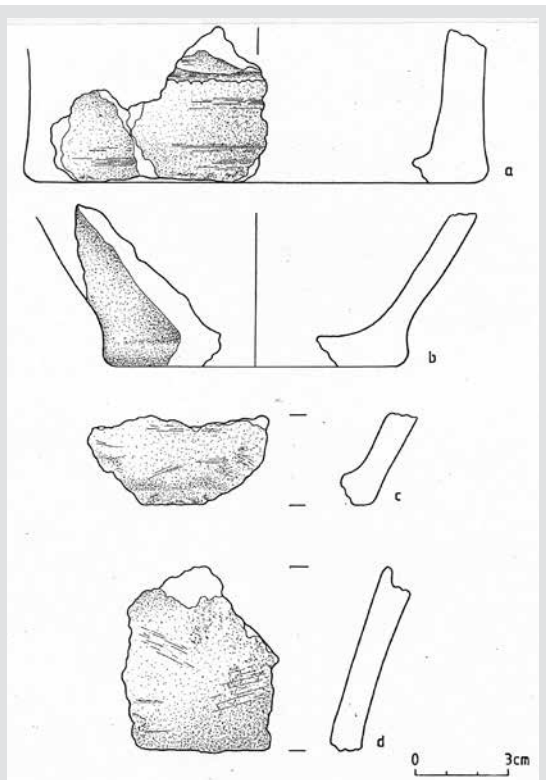
Ryc. 13. Przekrój pionowy wypełniska jamy nr 5: 1 – warstwa humusu współczesnego; 2 – piasek ciemnożółty; 3 – jasnoczarna warstwa kulturowa; 4 – intensywnie czarne wypełnisko jamy; 5 – przepalone kamienie; 6 – drobnoziarnisty piasek jasnożółty (calec). Wg A. Porzezińskiego, rys. I. Sukiennicka

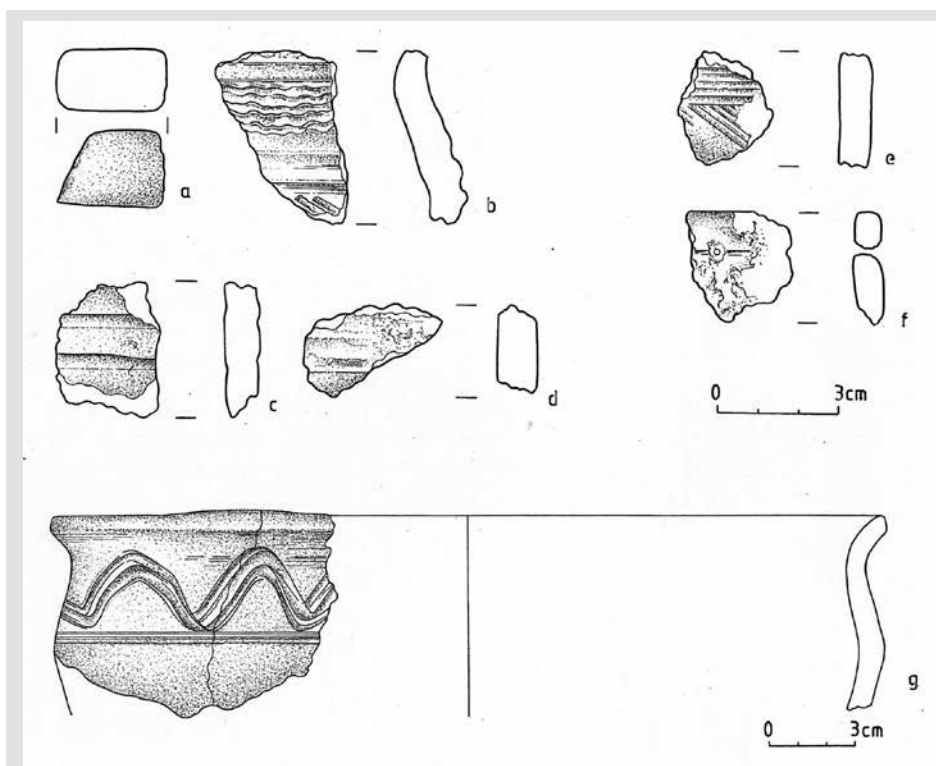
Ryc. 14. Fragmenty naczyń glinianych z wypełniska jamy nr 1 (a–c). Rys. I. Sukiennicka

Ryc. 15. Wybór materiału zabytkowego z wypełniska jamy nr 2 (a–d, f–g – fragmenty naczyń glinianych; e – oselka kamienne). Rys. I. Sukiennicka

Ryc. 16. Fragmenty dolnych partii naczyń z wypełniska jamy nr 2 (a–d). Rys. I. Sukiennicka

Ryc. 17. Wybór materiału zabytkowego z wypełniska warstwy kulturowej (a–b) jamy nr 4 (c–d), jamy nr 5 (e–f) i jamy nr 2 (g). Rys. I. Sukiennicka